

tük olyan remekek, mint Claudel és Prohászkaé (31kk — de miért maradt ki az utóbbi neve?). Mélyre szánt az „Imádkozzál” kötetből (Bp. Szent István, 1978) vett keresztút. A modernebb hangvételt Tűz Tamás verse képviseli. Helyes, hogy bőven merít a szerkesztő a Szentírásból, a két kifejezetten „bibliai” keresztúton túl is. (A lelőhelyeket a másodiknál is fel kellett volna tüntetni.) Jók az egészen rövid szövegek, pl. a „Keresztút papokért” (a Kézénfogva imakönyvből, Róma 1973) és Szedő Dénes kis verses keresztútja. Megtaláljuk a SZVU-ból ismert Sik Sándor-felé keresztúti éneket is, viszont nagyon hiányoljuk „nagy” stációsorozatát, amely persze sok helyet foglalt volna el. A könyvben hat fekete-fehér kép van, de ehelyett nagyon is szükség lett volna egy képes vagy inkább rajzos stáció-sorozatra. Hiszen újabb templomainkban nem mindig van keresztút, és a könyvecskét nem is csak templomban fogják használni. Sokkal jobb munkát kellett volna végeznie a korrektornak, mert még értelemzavaró sajtóhiba is többször maradt benn: pl. „teremtés” helyett „temetés” (a fűlészövegben!). Szépen zárja le a gyűjteményt a stációk összevetése a szeretet tulajdonságaival az 1Kor 13-ból.

Itt jegyezzük meg, hogy a kiadó lendülettel folytatja az „Isten népének története” c. ószövetségi bibliai képregény-sorozatot: megjelent Mózes (3 kötetben), a Bírák, Sámson (2 k.), Dávid (2 k.) életrajza.

S. M.

Baumgartner Jakob (Hrsg.): *Wiederentdeckung der Volksreligiosität* (Újra felfedezik a népi vallásosságot). Pustet, Regensburg, 1979, 304 o.

Az elmúlt évtizedben a népi vallásosság az érdeklődés központjába került. Baumgartner pasztorálteológiai áttekintést kíván nyújtani a német nyelvterület számára, 16, nagyrészt svájci munkatárs közreműködésével.

A kérdés Bonnet és Pannet 1973-ban kiadott bestseller könyvei után hónapokig foglalkoztatta a francia tévét és újságokat. **A. Altermatt** tanulmánya igen jól mutatja be a téma francia jellegzetességeit, ami még ma is fontos az ország katolikus életében (vö. pl. J. Vinatier, volt párizsi ált. helynök 1981-ben megjelent munkáját: *Le renouveau de la religion populaire*). Átfogó és kiegyensúlyozott képet nyújt **M. Quallart** a spanyol állapotokról. Két izelítő: Spanyolországban „annak ellenére, hogy általános engedély van a kézből áldozásra, a legtöbben mégis a régi szokást követik — kicsiség? de jellemzi, milyen szívósan ragaszkodik népünk örökre kapott vallásos szokásaihoz” (224). Hogyan reagált a nép arra, hogy a papok, szerzetesek civilben járnak, és többen kiléptek? „A válaszra két szóval utalhatunk: megértés és hallgatás” (225). A Svájcba költözött olasz vendégmunkások helyzetét **T. Pozzi** írja le. Megállapítja, hogy a már iparosodott vidékről származók jobban gyakorolják új környezetükben vallásukat, mint a faluról átkerültek. **A. Grumelli** pedig a szentek olaszországi tiszteletének szerepét vizsgálja: a mai társadalomban sem csökkent; csak nem annyira példakép-követő, társadalmat is formáló és egybefogó feladatában jelentkezik, hanem az egyénhez szól, személyes tanúságtételt jelent a pluralista társadalomban oly szükséges egyéni út megtalálásához. — A „harmadik világ” problematikáját **F. Kollbrunner** Latin-Amerikáról írt cikke képviseli. Bár hangsúlyozza, hogy a CELAM 1976-ban kiadott dokumentuma alapján a nép „lényegében keresztény”, és hitét autentikusan fejezi ki, mégis a bolíviai Aymara indiánok és a Brazíliaba a 17.—18. sz.-ban behurcolt afrikaiak hatására kialakult macumba rítus példával a szinkretizmusra hívja fel a figyelmet. Kár, hogy nem ismerteti **A. Büntig** (Argentína) és **P. Ribeiro de Oliveira** (Brazília) tanulmányait, akiknek kutatásai új szempontokat nyitottak meg a hívő katolikus nép vallásosságának megértésében. Érthető, hogy az alig 300 oldalas kiadvány mégsem terjedhet ki minden országra. Jó kiegészítést találunk főleg az afrikai népi vallásosságra a „Concilium”

1977/2. számában. A „Social Compass” pedig 1982-ben különszámot szentelt Észak-, Közép- és Kelet-Európa népi vallásosságának. Jóllehet elsősorban szociológiai szempontból vizsgálja a kérdést, mégis a lelkipásztornak is hasznos mondanivalót tartalmaz főleg Tomka Miklós cikke: „Les rites de passages dans les pays socialistes” (Az avatási szertartások a szocialista országokban) és M. Kersevan: „A holtak tisztelete Szlovéniában”.

Mindezek után könnyen megérthetjük, hogy magáról a népi vallásosságról különböző meghatározások forognak közkézen. U. Altermatt tanulmánya: „Népi vallásosság — új mítosz vagy új fogalom”, kifejezetten ezzel a kérdéssel foglalkozik. Szerinte „a népi vallásosság a széles tömegek mindennapi vallásossága”. „Magába foglalja nemcsak a hivatalos egyháztól elismert, hanem a tőle többé-kevésbé megtűrt, sőt a hierarchiától elvetett formákat is.” Így nem valamelyik (munkás, paraszt) társadalmi réteg vallásossága, bár a részletező kutatás felfedezheti ezeknek sajátos jelét is az egyes kultúrcsoportoknál (pl. a parasztnak fontos a búzaszentelő körmenet, míg a munkásnak az egyesület, gyűlés, amelyikkel védi magát a tömegtársadalom vélt vagy valóságos veszélyei ellen) (113). Ezért a népi katolicizmus „ellenpólusát”, a vallási elitet nem egy társadalmi réteg, hanem a vallásilag „felvilágosultak”, az egyházi életben vezető szerepet betöltők (papok, szerzetesek, hitoktatók és egyéb fő vagy mellékállásban dolgozó személyek) alkotják. Főleg az elitet érdekli a tankidolgozás, a magartási normák, a „teológia”. A népet pedig a mindennapi élet gyakorlata. Ezért érdemes tanulmányozni a nép kedvelt imakönyveit, búcsújárásait, ünnepeit.

A népi vallásosság vizsgálata külön hangsúlyt kapott a II. Vatikáni Zsinat óta. Egyrészt a zsinat az egyházat mint Isten népét határozta meg. Milyen is ez a nép a valóságban? Másrészt a széles tömegek nem egyformán reagáltak magára a zsinatra, határozataira. W. Heim néprajzi író öt pontban szemlélteti, hogyan változott a német nyelvterületen a nép vallásossága a Zsinat óta. a) A nép jobban képi magát vallásilag, és jobban részt vesz az egyház életében. A templomok, kereskedések tele vannak a legkülönbözőbb irányú katolikus könyvekkel. Ez a pluralizmus a választás terét is jelenti. Ezért sokan „határozottabb irányítást várnak el az egyháztól.” — b) Az egyház kilépett a góttóbból, nem „egyesületeskedik”, nem annyira védi magát, hanem (liturgiikus, biblikus, karizmatikus) mozgalmak által akar a társadalomra hatni. — c) Társadalmilag tevékeny (vö. pápai szociális enciklikák), elkötelezett az embertestvéreknek (pl. bőjt a harmadik világról, politikai teológia). — d) Az istentisztelettel építi az egyház közösségét (az új liturgia melegségre, együttműködésre nyújt alkalmat), újabban azonban visszatérnek a „népi ájtatosságok” megújított formáihoz is: litániák, ifjúsági keresztút, változatos májusi ájtatosságok. — e) Városibb környezetben gyakran nem képesek újjáéleszteni a régi népszokásokat, hanem új szokásokat vezetnek be: az egyház ünnepei biztosítják a változatosságot a természetbe berendezett monotonióban, a háromkirályok missziós gyűjtéssé alakultak, a nagyszombat közös keresztelők ünnepe, az elsőáldozók rajzai díszítik a templomot stb.

Heim tanulmánya azonban kiegészítésre szorul, mert a nép egy része védekező álláspontot foglal el a II. Vatikáni Zsinattal szemben. I. Baumer az ún. tradicionalista csoportok kiadványai, röplapjai, rádióadásai alapján rajzolja meg az ő jámborságképüket. Nem könnyű feladat, mert több árnyalatuk van. Isten-képük inkább pesszimiztikus, felfogásuk merev: nehezebb a fejlődéssel megbirkózni, mint a régihez görcsösen ragaszkodni. Lényegében nem doktrinális mozgalmakról van szó, hanem a jámborság gyakorlati kifejezéséről. Vesszőparipáik az ünnepi rítusok, ceremóniák, egyházfegyelmi szabályok és főleg a meg gondolatlan újítók „esetei”. Baumer elismeri, hogy a II. Vaticanum utáni eufória nem szentelt elég figyelmet arra, hogy a múlt szokásait fokozatosan változtassa, s az inga hamarosan az ellenkező végletbe lendült vissza (70—74). Ugyanebben az összefüggésben ír K. Rudolph „a népi jámborság pszichológiájáról és patológiájáról”. A nép bizonytalanná vált — még az evangélikusok is —, mert egyes teológusok azok ellen a tanok ellen beszélnek, amit régebben maguk hirdettek.

„A „népnek” időre van szüksége, hogy jámborságát új adottságokhoz szabhassa. Az elbizonytalanodás melegágya az álmisszitikusoknak, a látnokoknak, akik a régi visszaállítását szorgalmazó üzeneteikkel jó talajra találnak.

A hit konkrét megélésének egyik fő tere a liturgia. Négy tanulmány foglalkozik a népi vallásossághoz való viszonyával. **O. Bischofsberger** és **G. Schüepp** elsősorban elméleti oldalról közelíti meg a problémát. **J. Baumgartner** és főként **J. Hennig** a néptől kedvelt és a mindennapi élettel szoros kapcsolatban álló szentelmények, áldások fontosságát emeli ki. Hennig — gyáros és liturgiátörténész — szerint az egyház hivatalos könyvei közül a *Rituale Romanum* és ebben is a *Benedictionale* tükrözi legjobban a népi vallásosságot. „Főleg az asszonyok kedvelték, mert az egész szellemi-lelki és testi életet átjárja, s ebből a szempontból a nők mindig felülmúlták a férfiakat s remélhetőleg így is marad” (27). Az élet szinte minden megnyilvánulására kiterjedt: gyermek-, étel-, autóáldás-, gyertya-, szenteltvíz-szentelés . . . Az áldások imái a teremtés helyes értékelését mozdítják elő. Baumgartner igazolja, hogy az áldások szövege roppant fontos a Teremtő iránti helyes magatartás előmozdítására. A nép tudja, hogy az életben nem minden rózsás. „A népi jámborságnak idegen a „világ” ma annyira kedvelt árnyék nélküli értékelése. Ismeri a teremtés és a megváltás titkát; a rossz mértékét, a szenvedést” (30). A látásnak, hallásnak, tapintásnak is helyet kell kapni a vallásosságban, ha azt akarjuk, hogy a nagy tömeg életébe lehessen átültetni.

Az ószövetség népi vallásosságáról (**A. Schenker**), a kereszttvetésről (**B. Fischer**) és a halottak emléképeiről (**Ursula Brunold-Bigler**) szóló kiegészítő tanulmányokkal együtt a kiadó elérte célját: igen jól szemlélteti a népi vallásosság mai problematikáját.

Benkő A.

Azelőtt az Egyházat szívesen hasonlították össze egy hajóval. Abban van legénység és vannak utasok is. Utóbbiaknak semmi más dolgunk, mint fizetni. Egyébként kedvesen és szeretettel bánnak velük, de engedelmeskedniük kell a hajórendnek. Akkor megmenekülnek. — A Zsinat ennek véget vetett. Nincsenek utasok, mindenki a legénység tagja. Aki nem akarja ezt, aki csak utas akar lenni, annak nincs helye, az nem mondható az Egyház tagjának. A Zsinat egyértelműen megmondta: mindenesztül komolyan kell vennünk a világiakat, mert ők is karizmahordozók. Mindenütt párbeszéd-ről volt szó. Ha ez igazi párbeszéd, akkor komolyan vesszük a beszélgetőtársat. Nem pusztán pedagógiai párbeszédet folytatunk, ahol taktikai okokból látszólag komolyan vesszük a másikat, valójában azonban nem. [Igen sokszor történik ez manapság nálunk az ifjúsággal.] Chr. Butler angol bencés apátpüspök is mindig azt mondta: „Meg vagyok elégedve, ha a Zsinat egyetlen eredménye az, hogy a világiakat csakugyan teljesen felnőtt emberként vesszük, nem pedig óvodásoknak.” A világi ember tehát partner, nemcsak engedelmeskedik, hanem igazán felelősnek érzi magát. Teljes értelemben egyháztag.

Mario von Galli